

Az eszperantó mint ugródeszka a nyelvtanuláshoz

Tim Morley „Learn Esperanto First” című előadása alapján, amely 2012. március 9-én hangzott el a TEDxGranta rendezvényen, Cambridge-ben, az Egyesült Királyságban.

Tézis

Az eszperantó ugródeszkeként működhet: fejlesztí a nyelvi tudatosságot, támogatja az írás-olvasási és számolási készségeket, korai sikerélményt nyújt a nyelvtanulásban, és olyan képességeket fejleszt, amelyek később más nyelvek tanulásában is felhasználhatók.

Az idegen nyelvek alsó tagozatos oktatása sajátos problémát vet fel. Sok tanító kiválóan ért a kisgyermekek oktatásához, de kevés vagy semmilyen képzettsége nincs az idegen nyelvek terén, míg a nyelvtanárok kevésbé lehetnek hozzászokva ahhoz, hogy egészen fiatal tanulókkal dolgozzanak.

Magában a nyelvtanulásban is rejlik egy probléma. Mielőtt a gyerekek elkezdhetnék kreatívan használni a franciát, a spanyolt vagy más nyelveket, szókincset, igeragozást, helyesírást, kiejtést, nyelvtani nemeket és számos rendhagyó alakot kell megtanulniuk. Így hosszú időt tölthetnek a nyelv tanulásával, mielőtt megtapasztalnák, milyen érzés ténylegesen használni azt.

Az eszperantó más megközelítést kínál. Az alsó tagozatos oktatásban nem elsősorban az a célja, hogy eszperantóul beszélőket neveljen. Egyszerű és szabályos felépítése révén lehetővé teszi, hogy a gyerekek gyorsan továbblépjenek a memorizálástól a megértés, az alkalmazás, az elemzés és a kreatív nyelvhasználat felé.

A memorizálástól a nyelvi tudatosságig

Az eszperantó legfontosabb oktatási előnye a **nyelvi tudatosság** fejlesztése. Egy másik nyelv tanulása megköveteli a gyerekektől, hogy két nyelvi rendszert tartsanak fejben, váltsanak közöttük, felismerjék a mintázatokat, és megfeleléseket fedezzenek fel ugyanannak a gondolatnak különböző kifejezési módjai között.

Az eszperantó lehetővé teszi e készségek korai fejlesztését, mert viszonylag keveset kell memorizálni. Ezt jól szemlélteti **Bloom taxonómiája**:

Emlékezés → Megértés → Alkalmazás → Elemzés → Értékelés → Alkotás

Az alsó tagozatos idegennyelv-oktatás könnyen megrekedhet ennek a hierarchiának az alsó szintjein. A franciát, spanyolt vagy mandarint tanuló gyerekeknek jelentős mennyiségű anyagot kell megtanulniuk, mielőtt önállóan használhatnák a nyelvet.

Az eszperantó csökkenti ezt a terhet. A gyerekek ezért gyorsabban juthatnak el a magasabb rendű készségekhez. Egyszerűsége oktatási szempontból nem pusztán

azért fontos, mert megkönnyíti a tanulást, hanem azért, mert megváltoztatja, **mire képesek a gyerekek egy nyelvvel már a tanulás korai szakaszában.**

Ez egyben befogadóbb tanulási élményt is teremt. Az osztály nagyobb része juthat el arra a pontra, amikor valóban használni tudja azt, amit megtanult. Ahelyett, hogy arra a következtetésre jutnának: „Nincs nyelvérzékem”, sikeres nyelvtanulóként élhetik meg önmagukat.

Írás-olvasás és számolási készség

Az előnyök túlmutathatnak az idegennyelv-tanuláson.

Az eszperantó erősítheti a gyerekek **első nyelvükről** alkotott ismereteit is. Az olvasással küszködő kisgyermek az eszperantó szabályos helyesírása révén felfedezhetik, hogy képesek megfejtetni az írott nyelvet. Átlátható nyelvtana a nyelvtani kategóriák felismerését is megkönnyítheti. Egy angol anyanyelvű gyermek, akinek nehézséget okoz egy melléknév felismerése egy angol mondatban, könnyebben azonosíthatja azt, ha fejben eszperantóra fordítja a mondatot, ahol a melléknevek világosan felismerhetők.

Az eszperantó még a **számolási készséget** is támogathatja. A számnevek világosan megmutatják matematikai szerkezetüket: a *dek unu* szó szerint „tíz egy”, a *dudek* „két tíz”, a *dudek sep* pedig „két tíz és hét”. Egy tízesekkel és egyesekkel ismerkedő gyermek számára maga a nyelv teszi láthatóvá a szám szerkezetét.

Tanulás mintázatok segítségével

Ugyanez az elv érvényes a szókincre.

Ha a gyermek ismeri a *patro* szót és az *-in-* képzőt, a *patrino* szabályosan következik belőlük. A *hundo* és az *-id-* elemből létrejön a *hundido*, és ugyanez a szabály adja a *katido* és *kuniklido* szavakat. A *kontenta* szóból a *mal-* előtaggal *malkontenta*, a *granda* szóból pedig *malgranda* lesz.

Ez megváltoztatja a szótanulás természetét. Sok nyelvben a szókinccstanulás nagyrészt **additív**: minden új szót külön kell megtanulni. Az eszperantóban **multiplikatív** válik: minden új szótő vagy szóalkotó elem összekapcsolódik azzal, amit a tanuló már tud, és lehetséges kifejezések egész családját nyitja meg előtte.

A gyerekek tehát nem pusztán szavakat memorizálnak, hanem elkezdik felfedezni és létrehozni őket. Meglepően korán eljuthatnak a valóban kreatív nyelvhasználathoz.

Az eszperantó mint a nyelvtanulás furulyája

Egy zenei hasonlat jól összefoglalja ezt a gondolatot.

Ha azt szeretnénk, hogy egy hétéves gyermek egyszer majd fagotton játsszon, általában nem azzal kezdjük, hogy fagottot adunk a kezébe. Egy egyszerűbb hangszerrel, például furulyával kezdünk.

Nem azért tanítunk furulyázni, mert azt várjuk, hogy minden gyermekből furulyás legyen. Az egyszerű hangszereken keresztül a gyerekek ritmust, kottaolvasást, hangnemeket, ütemmutatókat és harmóniát tanulnak. Ezt a zenei tudást később nehezebb hangszerekre is átvihetik.

Ugyanez az elv alkalmazható a nyelvekre.

A francia, a spanyol vagy a kínai a fagotthoz hasonlíthat: sok mindent el kell sajátítani, mielőtt egy fiatal tanuló szabadon használhatja a hangszert.

Az eszperantó a furulya.

Hozzáférést ad a gyerekeknek egy másik nyelv megtanulásának és használatának alapvető élményéhez anélkül, hogy előbb számos nehézséget kellene leküzdeniük.

Átvihetők-e ezek a készségek?

A döntő kérdés az, hogy ezek a készségek később átvihetők-e más nyelvekre.

A Manchesteri Egyetem School of Education intézete a *Springboard to Languages* program értékelése során olyan gyerekeket hasonlított össze, akik körülbelül tizennyolc hónapig tanultak eszperantót, de egyáltalán nem tanultak franciául, olyanokkal, akik két éve franciául tanultak.

Amikor egy számukra ismeretlen francia mondat megfejtését kapták feladatul, kizárólag az eszperantós csoportból kerültek ki olyan gyerekek, akiknek sikerült az egész mondatot lefordítaniuk. **Metanyelvi megfejtési stratégiákat** alkalmaztak: rokon szavakra, az írásjelekre és a szöveggörnyezetre támaszkodtak.

Összességében a franciául tanulók továbbra is valamivel jobban teljesítettek, de csak csekély mértékben. Az eszperantót tanuló gyerekek egy francia nyelvi tesztben csaknem utolérték őket annak ellenére, hogy soha nem tanultak franciául.

Amit tehát megtanultak, az nem egyszerűen az eszperantó volt. Azt tanulták meg, **hogyan közelítsenek meg és fejtsenek meg egy nyelvet.**

Gyakorlati előny

Az eszperantó az alsó tagozatos oktatás egyik gyakorlati problémájának megoldásában is segíthet. Mivel maguk a tanítók is viszonylag gyorsan megtanulhatják, az osztálytanítók anélkül használhatják, hogy előbb nyelvtanárrá kellene válniuk.

Ez különösen hatékony lehet, mert a tanító az egész iskolai nap során együtt van a gyerekekkel. Az eszperantó megjelenhet a matematikában, az anyanyelvi órákon és a mindennapi osztálytermi tevékenységekben, ahelyett, hogy egy elszigetelt, heti negyvenöt perces nyelvóra maradna.

Más kultúrákkal is kapcsolatot teremthet. Brit tanulók eszperantó segítségével kommunikáltak többek között szlovéniai, magyarországi és németországi

osztályokkal, így a másik nyelvet valódi kommunikációs eszközként, nem pusztán iskolai tantárgyként tapasztalhatták meg.

Összegzés és következtetés

Az eszperantó alsó tagozatos oktatása melletti érv nem azon alapul, hogy a gyerekek egész felnőtt életükben használni fogják-e az eszperantót. Oktatási értéke abban rejlik, amit **általa** megtanulhatnak.

Az eszperantó csökkenti a kezdeti memorizálási terhet, és lehetővé teszi, hogy a gyerekek gyorsabban jussanak el a megértéshez, az elemzéshez és az alkotáshoz. Fejleszti a nyelvi tudatosságot, erősítheti az írás-olvasási és számolási készségeket, és korai élményt nyújt a sikeres, kreatív nyelvtanulásról.

A legfontosabb azonban az, hogy ezek a készségek átvihetők. A gyerekek nem egyszerűen eszperantó szavakat és szabályokat tanulnak; azt tanulják meg, hogyan működnek a nyelvek, és hogyan lehet megközelíteni és megfejteni egy ismeretlen nyelvet.

Ezzel visszatérünk a furulya hasonlatához. Nem azért tanítjuk a gyerekeket furulyázni, mert azt várjuk, hogy mindannyian furulyások legyenek. Egy egyszerű hangszer hozzáférést biztosít számukra a zene mélyebb struktúráihoz, és felkészíti őket a nehezebb hangszerekre.

Az eszperantó ugyanezt a szerepet töltheti be a nyelvtanulásban. Nem a végállomás. Hanem az ugródeszka.

A **Bloom-taxonómia** egy oktatásméleti rendszer, amely azt próbálja leírni, hogy a tanulás során **milyen szintű gondolkodási műveletet** végzünk. Benjamin Bloom és munkatársai dolgozták ki az 1950-es években; később átdolgozták.

A ma leggyakrabban használt, átdolgozott változat hat egymásra épülő szintet különböztet meg:

1. **Emlékezés** – fel tudom idézni a tényt, fogalmat.
„Mikor született Petőfi?”
2. **Megértés** – saját szavaimmal el tudom magyarázni.
„Mit jelent ez a verssor?”
3. **Alkalmazás** – a tudást új helyzetben használni tudom.
„Alkalmazd ezt a nyelvtani szabályt egy másik mondatra.”
4. **Elemzés** – részekre bontom, összehasonlítom, összefüggéseket keresek.
„Miben tér el egymástól három fordítás?”

5. **Értékelés** – szempontok alapján ítéletet alkotok és megindokolom.

„Melyik fordítás adja vissza jobban az eredetit, és miért?”

6. **Alkotás** – a megszerzett tudásból **valami újat hozok létre**.

„Készíts saját műfordítást a versből.”

Vagyis nagyon leegyszerűsítve:

emlékezem → megértem → alkalmazom → elemzem → értékelem → alkotok.